

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
LAILA MEDINA IŠVADA,
pateikta 2024 m. kovo 7 d.¹

Sujungtos bylos C-771/22 ir C-45/23

Bundesarbeitskammer

prieš

HDI Global SE

(*Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos apylinkės komercinių bylų teismas, Austrija)
pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

ir

A,

B,

C,

D

prieš

MS Amlin Insurance SE

(*Nederlandstalige Ondernemingsrechtbank Brussel* (Briuselio komercinių bylų teismas, bylas nagrinėjantis nyderlandų kalba) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Vartotojų apsauga – Kelionės paslaugų paketai ir susiję kelionės paslaugų rinkiniai – Direktyva (ES) 2015/2302 – Neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės – COVID-19 pandemija – Organizatoriaus nemokumas – 17 straipsnio 1 dalis – Kelionės paslaugų paketo sutarties nutraukimas prieš nemokumą – Keliautojų ar jų vardu atliktų visų mokėjimų grąžinimo garantija – Apsaugos nemokumo atveju aprėptis“

I. Įžanga

1. Kelionių ir turizmo sektorius buvo vienas iš labiausiai COVID-19 pandemijos paveiktų sektorių, o poveikis visai kelionių pramonei – beprecedentis². Dėl pandemijos protrūkio buvo masiškai atšaukiami kelionės paslaugų paketai ir kartu nebuvo atliekama jokių naujų rezervacijų. Tai sukėlė didelių likvidumo problemų kelionės paslaugų paketų organizatoriams, kuriems buvo

¹ Originalo kalba: anglų.

² Žr. atitinkamus duomenis, pateikiamus JT turizmo politikos informaciniuose pranešimuose: <https://www.unwto.org/tourism-and-covid-19-unprecedented-economic-impacts>

pateikta daugybė prašymų grąžinti sumokėtus pinigus. Tokiomis aplinkybėmis šioje byloje kyla klausimas dėl Direktyvos 2015/2302³ 17 straipsnio 1 dalyje numatytos keliautojų apsaugos aprėpties kelionių organizatorių nemokumo atveju.

II. Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

2. Direktyvos 2015/2302 39 ir 40 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(39) valstybės narės turėtų užtikrinti, kad keliautojai, kurie įsigyja paketą, būtų visiškai apsaugoti nuo organizatoriaus nemokumo. Valstybės narės, kuriose yra įsisteigę organizatoriai, turėtų užtikrinti, kad jie suteiktų visų sumų, kurias sumokėjo keliautojai arba kurios buvo sumokėtos jų vardu, grąžinimo garantiją ir, jei į paketą įtrauktas keleivių vežimas, keliautojų repatrijavimo organizatoriaus nemokumo atveju garantiją. Vis dėlto turėtų būti galima pasiūlyti keliautojams tęsti paketą. Nors valstybėms narėms paliekama veiksmų laisvė dėl to, kaip užtikrinti apsaugą nemokumo atveju, jos turėtų užtikrinti, kad apsauga būtų veiksminga. Veiksminga apsauga reiškia, kad ji turėtų būti prieinama iš karto, kai dėl organizatoriaus likvidumo problemų nustojama vykdyti kelionės paslaugas, numatoma jų nebevykdyti arba vykdyti tik iš dalies arba kai paslaugų teikėjai reikalauja, kad keliautojai už šias paslaugas sumokėtų. Valstybės narės turėtų galėti reikalauti, kad organizatoriai pateiktų keliautojams pažymėjimą, kuriuo patvirtinama teisė tiesiogiai kreiptis į apsaugos nemokumo atveju teikėją;

(40) tam, kad apsauga nemokumo atveju būtų veiksminga, ji turėtų būti taikoma numatomų mokėjimų sumoms, kurioms organizatoriaus nemokumas daro poveikį, ir, kai taikytina, numatomoms repatrijavimo išlaidoms. Tai reiškia, kad apsauga turi būti pakankama, jog padengtų visus numatomus keliautojų arba jų vardu už paketus sumokėtus mokėjimus didžiausios paklausos sezono metu, atsižvelgiant į laikotarpį nuo tada, kai buvo gauti tokie mokėjimai, iki kelionės ar atostogų pabaigos, ir, kai taikytina, numatomas repatrijavimo išlaidas. <...> Vis dėlto veiksmingos apsaugos nemokumo atveju tikslais neturėtų būti reikalaujama atsižvelgti į mažai tikėtiną riziką, pavyzdžiui, kelių didžiausių organizatorių nemokumą tuo pačiu metu, jeigu atsižvelgiant į tokią riziką būtų daromas neproporcingas poveikis apsaugai skirtoms išlaidoms ir taip būtų trukdoma užtikrinti jos veiksmingumą. Tokiais atvejais sumokėtų sumų grąžinimo garantija gali būti apribota.“

3. Direktyvos 2015/2302 12 straipsnyje „Kelionės paketo sutarties nutraukimas ir teisė atsisakyti sutarties iki paketo pradžios“ nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad keliautojas galėtų bet kuriuo metu nutraukti kelionės paslaugų paketo sutartį iki paketo pradžios. Kai keliautojas nutraukia kelionės paslaugų paketo sutartį pagal šią dalį, gali būti reikalaujama, kad jis organizatoriui sumokėtų tinkamą ir pagrįstą sutarties nutraukimo mokestį. <...>

³ 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB (OL L 326, 2015, p. 1).

2. Nepaisant 1 dalies, keliautojas turi teisę nutraukti kelionės paslaugų paketo sutartį iki paketo pradžios nemokėdamas jokio sutarties nutraukimo mokesčio, jeigu kelionės tikslo vietoje ar visiškai greta atsiranda neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, darančių didelį poveikį paketo vykdymui arba darančių didelį poveikį keleivių nuvežimui į kelionės tikslo vietą. Jei kelionės paslaugų paketo sutartis nutraukiama pagal šią dalį, keliautojas turi teisę į visų sumokėtų sumų už paketą grąžinimą, bet jam nesuteikiama teisė papildomai gauti žalos atlyginimą.

3. Organizatorius gali nutraukti kelionės paslaugų paketo sutartį ir grąžinti keliautojui visas sumokėtas sumas už paketą, bet neprivalo papildomai atlyginti žalą, jeigu:

<...>

b) dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių organizatorius negali įvykdyti sutarties ir jis be nepagrįsto delsimo iki paketo pradžios praneša keliautojui apie sutarties nutraukimą.

4. Organizatorius grąžina bet kokias sumas, kurias nurodyta grąžinti pagal 2 ir 3 dalis, arba remdamasis 1 dalimi grąžina bet kokias sumas, kurios buvo sumokėtos keliautojo arba jo vardu už paketą, iš jų išskaičiuodamas atitinkamą sutarties nutraukimo mokestį. Tokios sumokėtos sumos keliautojui grąžinamos arba kompensuojamos be nepagrįsto delsimo ir bet kuriuo atveju ne vėliau kaip per 14 dienų po kelionės paslaugų paketo sutarties nutraukimo.

<...>“

4. Direktyvos 2015/2302 17 straipsnyje „Apsaugos nemokumo atveju efektyvumas ir aprėptis“ nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad jų teritorijoje įsisteigę organizatoriai suteiktų visų keliautojo arba jo vardu sumokėtų sumų grąžinimo, jei atitinkamos paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo, garantiją. Jeigu į kelionės paslaugų paketo sutartį įtraukta keleivių vežimo paslauga, organizatoriai suteikia ir keliautojų repatrijavimo garantiją. Gali būti pasiūlyta tęsti paketą.

<...>

2. 1 dalyje nurodyta garantija turi būti efektyvi ir ja padengiamos išlaidos, kurias galima pagrįstai numatyti. Ji apima keliautojų arba jų vardu už paketus atliktų mokėjimų sumas, atsižvelgiant į laikotarpio nuo pradinių įmokų iki galutinių įmokų trukmę ir į paketų įvykdymą, taip pat į numatomas repatrijavimo išlaidas organizatoriaus nemokumo atveju.

<...>

5. Už nesuteiktas kelionės paslaugas sumokėtos sumos yra nedelsiant grąžinamos keliautojui pateikus prašymą.“

Nacionalinė teisė

Austrijos teisė

5. *Verordnung der Bundesministerin für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort über Pauschalreisen und verbundene Reiseleistungen* (Federalinio skaitmeninių ir ekonominių reikalų ministro potvarkis dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų) 3 punktas suformuluotas taip:

„(1) Asmenys, turintys teisę teikti kelionių organizavimo paslaugas, turi užtikrinti, kad keliautojui būtų grąžintos:

- 1) jau sumokėtos sumos (pradinės ir galutinės įmokos), jeigu kelionės paslaugos visiškai ar iš dalies nesuteikiamos dėl asmens, turinčio teisę teikti kelionių organizavimo paslaugas, nemokumo arba jeigu paslaugų teikėjas reikalauja keliautojo sumokėti už šias paslaugas;

<...>“

Belgijos teisė

6. 2017 m. lapkričio 21 d. *Loi relative à la vente de voyages à forfait, de prestations de voyage liées et de services de voyage* (Belgijos įstatymas dėl kelionės paslaugų paketų, susijusių kelionės paslaugų rinkinių ir kelionės paslaugų pardavimo) (*Moniteur belge*, Nr. 2017014061, 2017 m. gruodžio 1 d., p. 106673) (toliau – Įstatymas dėl kelionės paslaugų paketų) 54 straipsnio pirmame sakinyje nurodyta:

„Belgijoje įsisteigę organizatoriai ir mažmenininkai turi pateikti visų keliautojo arba jo vardu sumokėtų sumų grąžinimo garantiją, jeigu atitinkamos paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo.“

7. 2018 m. gegužės 29 d. *Arrêté Royal relatif à la protection contre l’insolvabilité lors de la vente de voyages à forfait, de prestations de voyage liées et de services de voyage* (Karaliaus dekretas dėl apsaugos nemokumo atveju, susijusios su kelionės paslaugų paketų, susijusių kelionės paslaugų rinkinių ir kelionės paslaugų pardavimu (2018 m. birželio 11 d. *Moniteur belge* Nr. 2018012508, p. 48438; toliau – Karaliaus dekretas) apibrėžiama, kaip turi būti pateikiama Įstatymo dėl kelionės paslaugų paketų 54 straipsnyje nurodyta garantija.

8. Karaliaus dekreto 12 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Organizatoriaus nemokumo atveju draudimo sutartyje numatoma tokia garantija:

- 1) tęsti paketą, jei tai įmanoma;
- 2) visų mokėjimų, atliktų sudarant sutartį su verslininku, grąžinimas;
- 3) atliktų mokėjimų už paslaugų, kurios negali būti suteiktos dėl verslininko nemokumo, paketą grąžinimas;
- 4) keliautojų repatrijavimas, kai sutartis su verslininku jau pradėta vykdyti. <...>“

9. Karaliaus dekreto 13 straipsnio pirmame sakinyje nurodyta:

„Turi būti grąžinti visi mokėjimai, kuriuos naudos gavėjas atliko organizatoriui pagal kelionės paslaugų paketo sutartį, jeigu sutartis nebuvo įvykdyta dėl organizatoriaus nemokumo, arba visi mokėjimai už kelionės paslaugas, kurios nebuvo suteiktos dėl organizatoriaus nemokumo.“

III. Ginčai pagrindinėje byloje ir prašymai priimti prejudicinį sprendimą

Byla C-771/22

10. 2020 m. kovo 3 d. Austrijos vartotojas sudarė kelionės paslaugų paketo sutartį su kelionių organizatore *Flamenco Sprachreisen GmbH* (toliau – *Flamenco*) dėl kelionės į Ispaniją. Kelionė turėjo vykti nuo 2020 m. gegužės 3 d. iki 2020 m. birželio 2 d. 2020 m. kovo 9 d. vartotojas sumokėjo visą kelionės kainą.

11. 2020 m. kovo 16 d. vartotojas nutraukė kelionės paslaugų paketo sutartį dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, susijusių su COVID-19 protrūkiu. Teisė nutraukti sutartį nebuvo ginčijama pagrindinėje byloje.

12. 2020 m. gegužės 20 d. *Landesgericht Linz* (Linco apygardos teismas, Austrija) iškėlė *Flamenco* bankroto bylą. *Flamenco* nutraukė savo veiklą. Galutinai paskirsčius įmonės turtą, bankrotas buvo užbaigtas 2022 m. birželio 9 d. įsiteisėjusia nutartimi.

13. 2020 m. birželio 8 d. likvidatorius oficialiai nutraukė kelionės paslaugų paketo sutartį.

14. Vartotojas *Flamenco* skirtą reikalavimą dėl sumų, sumokėtų už kelionės paslaugų paketą, grąžinimo perdavė *Bundesarbeitskammer* (Federaliniai darbuotojų rūmai, Austrija) – ieškovui pagrindinėje byloje.

15. Ieškovas pareiškė ieškinį *Flamenco* draudikei *HDI Global SE*. *HDI Global SE* nesutiko su tuo, kad ji atsakinga už sumų grąžinimą vartotojui, nes kelionės paslaugos nesuteiktos ne dėl nemokumo. Ieškovas teigė, kad pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį tokio priežastinio ryšio nereikalaujama.

16. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies ir ją perkeliančios nacionalinės teisės nuostatos tekstas rodo, kad tarp nemokumo ir nesuteiktų kelionės paslaugų turi būti priežastinis ryšys. Tai reikštų, kad apsauga nemokumo atveju neapima reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas, kai sutartis dėl kelionės paslaugų paketo nutraukiama dar prieš organizatoriui tampant nemokiam. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Direktyvos 2015/2302 39 konstatuojamojoje dalyje nurodyta kitaip, nes pagal ją valstybės narės įpareigojamos pateikti „visų sumų, kurias sumokėjo keliautojai arba kurios buvo sumokėtos jų vardu“, grąžinimo garantiją. Aiškinimą, pagal kurį 17 straipsnio 1 dalis apima *visų* sumokėtų sumų grąžinimą, patvirtina tikslas pasiekti aukštą vartotojų apsaugos lygį pagal SESV 114 straipsnio 3 dalį ir SESV 169 straipsnį, taip pat pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 38 straipsnį.

17. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui taip pat kyla klausimas, ar aiškinant Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį turi reikšmės tai, kad organizatorius tapo nemokus tuo metu, kai turėjo įvykti kelionė, ar tai, kad sutarties nutraukimo ir netiesioginė nemokumo priežastis yra ta pati išimtinė aplinkybė, t. y. COVID-19 pandemija.

18. Manydamas, kad ginčo išsprendimas jo nagrinėjamoje byloje priklauso nuo Direktyvos 2015/2302 išaiškinimo, *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos apylinkės komercinių bylų teismas, Austrija) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1. Ar [Direktyvos 2015/2302] 17 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad sumų, kurias keliautojas sumokėjo kelionių organizatoriui iki kelionės pradžios, grąžinimas užtikrinamas tik tuo atveju, jei kelionės paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo, ar vis dėlto užtikrinamas ir sumų, kurias keliautojas sumokėjo kelionių organizatoriui iki nemokumo procedūros pradžios, grąžinimas, jei keliautojas nutraukia sutartį dėl nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnį, iki nemokumo atsiradimo?
2. Ar [Direktyvos 2015/2302] 17 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad sumų, kurias keliautojas sumokėjo kelionių organizatoriui iki kelionės pradžios, grąžinimas užtikrinamas tuo atveju, kai keliautojas dar iki nemokumo atsiradimo nutraukia sutartį dėl nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnį, tačiau nemokumas atsirado užsakytos kelionės metu?
3. Ar [Direktyvos 2015/2302] 17 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad sumų, kurias keliautojas sumokėjo kelionių organizatoriui iki kelionės pradžios, grąžinimas užtikrinamas, jei keliautojas dar iki nemokumo atsiradimo nutraukia sutartį dėl nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnį, o kelionių organizatoriaus nemokumas atsirado dėl šių nepaprastų aplinkybių?“

19. Rašytines pastabas pateikė pagrindinės bylos šalys, Graikijos vyriausybė ir Europos Komisija. Šios šalys taip pat buvo išklausytos 2023 m. gruodžio 7 d. įvykusiame teismo posėdyje.

Byla C-45/23

20. Apeliantai yra vartotojai, o kita apeliacinio proceso šalis *MS Amlin Insurance SE* yra kelionių organizatoriaus *Exclusive Destinations NV* nemokumo draudikė.

21. 2019 m. lapkričio 13 d. pirmoji apeliantė per perpardavėją sudarė kelionės paslaugų paketo sutartį su *Exclusive Destinations*. Kelionės paslaugų paketas buvo numatytas 2020 m. kovo mėn.

22. Kelionė dėl COVID-19 pandemijos buvo perkelta į 2020 m. lapkričio mėn. ir už didesnę kainą. Pradinė kaina jau buvo sumokėta organizatoriui.

23. 2020 m. spalio mėn. perpardavėjas vartotojų prašymu pranešė organizatoriui apie vartotojo sprendimą nutraukti sutartį ir susigražinti visą sumą. Organizatorius patvirtino, kad imsis reikiamų priemonių šiuo tikslu.

24. 2020 m. gruodžio 8 d. sprendimu *Ondernemingsrechtbank Gent* (Gento komercinių bylų teismas, Belgija) pripažino organizatorių nemokiu.

25. 2020 m. gruodžio 9 d. perpardavėjas grąžino vartotojams paketo kainos dalį, kuri dar nebuvo sumokėta organizatoriui.

26. 2021 m. sausio 22 d. *MS Amlin Insurance* buvo oficialiai įspėta grąžinti visą kelionės kainą. Šis subjektas atsisakė patenkinti reikalavimą, nes sutartis buvo nutraukta ne dėl kelionių organizatoriaus *Exclusive Destinations* nemokumo.

27. Vartotojai kreipėsi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį teismą su prašymu grąžinti sumokėtą kainą. Grįsdami savo reikalavimą jie nurodė, kad *MS Amlin Insurance* ir *Exclusive Destinations* sudarytos draudimo sutarties bendrosios sąlygos aiškiai apima apdraustajam organizatoriui sudarant sutartį arba po sutarties sudarymo dienos sumokėtų sumų kompensavimą keliautojui (-ams).

28. *MS Amlin Insurance* ginčija tai, kad apeliančių situacijai taikoma draudimo sutartis, motyvuodama tuo, kad draudimo garantija taikoma tik grąžintinoms sumoms, susijusioms su kelione, kuri neįvyko dėl organizatoriaus nemokumo.

29. Atsižvelgdamas į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas daro išvadą, kad 17 straipsnio 1 dalyje numatyta garantija privalomai taikoma tik tuo atveju, jei atitinkamos paslaugos neteikiamos dėl kelionių organizatoriaus nemokumo. Jo nuomone, Direktyvoje 2015/2302 nenumatyta privalomų garantijų, kai paslaugos nesuteikiamos dėl kitų priežasčių nei organizatoriaus nemokumas, pavyzdžiui, kai keliautojas nutraukia kelionės paslaugų paketo sutartį dėl neišvengiamų ir ypatingų aplinkybių pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 1 dalį.

30. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad Belgijos įstatymo dėl kelionės paslaugų paketų 54 straipsnio, kuriuo Direktyva 2015/2302 perkeliama į nacionalinę teisę, formuluotė iš esmės atitinka šios direktyvos 17 straipsnio 1 dalies formuluotę. Ir jame nenumatyta platesnės apsaugos.

31. Atsižvelgdamas į Direktyvos 2015/2302 tekstą ir jos perkėlimą į nacionalinę teisę prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad vartotojų reikalavimas pagrindinėje byloje nėra apdraustas ir kad paprastai jis turėtų būti atmestas.

32. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl tokio rezultato suderinamumo su tikslu užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį, taip pat klausimas, ar dėl tokio rezultato gali atsirasti nevienodas požiūris.

33. Konkrečiau kalbant, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, pirma, kad aiškindamas Direktyvą 90/314⁴ Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog garantija, skirta vartotojo įmokėtoms lėšoms grąžinti, siekiama apsaugoti vartotoją nuo finansinės rizikos, kylančios dėl kelionių organizatoriaus nemokumo ar bankroto⁵.

34. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad nemokumo atveju iš esmės yra dvi kategorijos keliautojų, kuriems tenka su sumokėta kaina susijusi finansinė rizika. Pirmajai kategorijai priklauso keliautojai, kurių kelionė negali įvykti dėl organizatoriaus tapimo nemokiam. Šie keliautojai patiria finansinių nuostolių, nes praranda sumokėtą kelionės kainą.

⁴ 1990 m. birželio 13 d. Tarybos direktyva 90/314/EEB dėl kelionių, atostogų ir organizuotų išvykų paketų (OL L 158, 1990, p. 59; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 10 t., p. 132). Ši direktyva buvo panaikinta Direktyva 2015/2302.

⁵ 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation* (C-364/96, EU:C:1998:226, 18 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

Antrajai kategorijai priklauso keliautojai, kurie turi teisę į visos sumokėtos kelionės kainos grąžinimą dėl jų kelionės paslaugų paketo sutarties nutraukimo dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių. Šie keliautojai taip pat patiria finansinių nuostolių, kai organizatorius tampa nemokus po kelionės paslaugų paketo sutarties nutraukimo, tačiau dar prieš grąžinant kelionės kainą keliautojui.

35. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad abiejų kategorijų keliautojams tenka tokia pati finansinė rizika. Jis pripažįsta, kad šių dviejų kategorijų keliautojų padėtis skiriasi kitais aspektais. Pavyzdžiui, dėl organizatoriaus nemokumo tampa negrįžtamai neįmanoma įvykdyti kelionės paslaugų paketo sutartį, o neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės paprastai yra laikinos. Be to, pirmosios kategorijos keliautojai dar būna sudarę kelionės paslaugų paketo sutartį, kai organizatorius tampa nemokus, o antrosios kategorijos keliautojai jau būna nutraukę sutartį prieš kelionių organizatoriui tampant nemokiam. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, kiek šie veiksniai gali pateisinti skirtingą požiūrį.

36. Manydamas, kad ginčo sprendimas jo nagrinėjamoje byloje priklauso nuo Direktyvos 2015/2302 išaiškinimo, *Nederlandstalige Ondernemingsrechtbank Brussel* (Briuselio komercinių bylų teismas, bylas nagrinėjantis nyderlandų kalba, Belgija) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar [Direktyvos 2015/2302] 17 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad joje numatyta visų keliautojo arba jo vardu sumokėtų sumų grąžinimo garantija taikoma ir tais atvejais, kai keliautojas nutraukia kelionės paslaugų paketo sutartį dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalį, o kelionių organizatorius – nutraukus kelionės paslaugų paketo sutartį dėl šios priežasties, tačiau prieš grąžinant sumokėtas sumas keliautojui – pripažįstamas nemokiu, dėl ko keliautojas patiria finansinių nuostolių ir kelionių organizatoriaus nemokumo atveju turi prisiimti ekonominę riziką?“

37. Rašytines pastabas pateikė šalys pagrindinėje byloje, Belgijos, Danijos ir Graikijos vyriausybės, Taryba, Europos Parlamentas ir Komisija. Išskyrus Danijos vyriausybę, šios šalys buvo išklausytos 2023 m. gruodžio 7 d. įvykusiame teismo posėdyje.

38. 2023 m. spalio 24 d. Teisingumo Teismo sprendimu bylos C-771/22 ir C-45/23 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdoma žodinė proceso dalis ir priimtas sprendimas.

IV. Teisinis vertinimas

Dėl pirmojo klausimo, pateikto byloje C-771/22, ir vienintelio klausimo, pateikto byloje C-45/23

39. Savo klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai iš esmės siekia išsiaiškinti Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalyje nemokumo atveju numatytos apsaugos siekiant keliautojams grąžinti visus atliktus mokėjimus apimtį.

40. Konkrečiau kalbant, pirmuoju klausimu byloje C-771/22 ir vieninteliu klausimu byloje C-45/23 prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai iš esmės siekia sužinoti, ar grąžinimo garantija taikoma tik tokiems keliautojo arba jo vardu atliktiems mokėjimams, kai kelionė ar atostogos neįvyko dėl organizatoriaus nemokumo, ar ir tokiems keliautojo arba jo

vardu atliktiems mokėjimams, kai keliautojas nutraukė sutartį dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį, dar prieš organizatoriui tampant nemokiam.

41. Pirmiausia reikėtų priminti, kad pagal suformuotą jurisprudenciją aiškinant Sąjungos teisės nuostatą reikia atsižvelgti ne tik į jos tekstą, bet ir į kontekstą, teisės akto, kuriame ji įtvirtinta, tikslus, taip pat prireikus į jos genezę⁶.

42. Pagal suformuotą jurisprudenciją Sąjungos teisės nuostatos aiškinimu neturi būti panaikintas aiškos ir tikslios šios nuostatos teksto veiksmingumas. Taigi, kai Sąjungos teisės nuostatos prasmė aiškiai matyti iš pačios jos teksto, Teisingumo Teismas negali nukrypti nuo šio aiškinimo⁷.

43. Galiausiai, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas byloje C-45/23 kvestionuoja Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies galiojimą, reikėtų priminti, kad pagal bendrąjį aiškinimo principą Sąjungos teisės aktas turi būti aiškinamas kiek įmanoma taip, kad nebūtų paneigtas jo galiojimas, laikantis visos pirminės teisės ir, be kita ko, Chartijos nuostatų. Kai teisės aktą galima aiškinti įvairiai, pirmenybę reikia teikti pirminę teisę atitinkančiam aiškinimui, o ne tokiam, dėl kurio reikėtų konstatuoti nesuderinamumą su ja⁸.

44. Taigi pirmiausia reikia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotė yra tokia, kad ją galima aiškinti įvairiai.

a) Ar Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį galima aiškinti įvairiai?

45. Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad organizatoriai turi suteikti visų keliautojo arba jo vardu sumokėtų sumų grąžinimo garantiją, „jei atitinkamos paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo“.

46. Prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikę teismai abiejose bylose laikosi nuomonės, kad pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotę tarp nemokumo ir nesuteiktų paslaugų reikalaujama priežastinio ryšio, todėl reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas patenkinimas *priklauso* nuo išipareigojimų nevykdymo dėl nemokumo. Atrodytų, kad dėl tokio priežastinio ryšio ar priklausomumo garantija netaikoma (neginčijamiems) nepatenkintiems reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas, atsiradusiems dėl sutarties nutraukimo dar iki nemokumo.

47. Šalys savo rašytinėse pastabose laikosi skirtingų nuomonių dėl to, ar pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį aiškiai neįtraukiami nepatenkinti reikalavimai, ar ją galima būtų aiškinti ir kitaip. *HDI Global*, *MS Amlin Insurance*, Belgijos ir Danijos vyriausybės, taip pat Komisija mano, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotėje tarp nemokumo ir sutarties nevykdymo (arba nesilaikymo) reikalaujama aiškaus priežastinio ryšio. *Bundesarbeitskammer*, A ir Graikijos vyriausybė laikosi priešingos nuomonės. Europos Parlamentas nurodė, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį galima aiškinti atsižvelgiant į vienodo požiūrio principą, t. y. kaip apimančią visų keliautojų reikalavimus, todėl galiojimo klausimo nekyla. Taryba nepareiškė pozicijos šiuo klausimu.

⁶ 2023 m. sausio 12 d. Sprendimas *FTI Touristik (Kelionės į Kanarų salas paslaugų paketas)* (C-396/21, EU:C:2023:10, 19 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

⁷ 2022 m. sausio 25 d. Sprendimas *VYSOČINA WIND* (C-181/20, EU:C:2022:51, 39 punktas).

⁸ 2019 m. gegužės 14 d. Sprendimas *M ir kt. (Pabėgėlio statuso panaikinimas)* (C-391/16, C-77/17 ir C-78/17, EU:C:2019:403, 77 punktas).

48. Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad žodžiai „jei atitinkamos paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo“, konkrečiai kalbant, žodis „*dél*“, iš pirmo žvilgsnio galėtų būti aiškinami taip, kad sumokėtų sumų grąžinimo garantijai reikalingas priežastinis ryšys tarp įsipareigojimų neįvykdymo ir nemokumo. Šios nuostatos versija prancūzų kalba⁹ ir kitos jos kalbinės versijos¹⁰ irgi galėtų būti aiškinamos taip, nes visose jose pabrėžiama, kad sutarties neįvykdymas turi būti tiesioginė nemokumo pasekmė.

49. Šios nuostatos aiškinimo klausimas galėtų būti išspręstas remiantis *Bundesarbeitskammer* argumentu dėl sąvokos „atitinkamos paslaugos“, kuriam per teismo posėdį pritarė Graikijos vyriausybė. *Bundesarbeitskammer* ir Graikijos vyriausybės teigimu, sąvoka „atitinkamos paslaugos“ turėtų būti suprantama plačiai, kaip apimanti visus kelionių organizatoriaus įsipareigojimus, susijusius su kelionės sutartimi, įskaitant sumokėtų sumų grąžinimą.

50. Nesu įsitikinusi, ar sąvoka „paslaugos“ turėtų būti suprantama kaip apimanti reikalavimą grąžinti sumokėtas sumas. Pirmą, sumokėtų sumų grąžinimo teisinį pobūdį lemia *reikalavimas*, kurį keliautojas pareiškia organizatoriui. Keliautojo reikalavimas grąžinti sumokėtas sumas negali būti laikomas „paslauga“, kuri turi būti suteikta.

51. Antra, iš Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies konteksto visiškai aišku, kad „atitinkamos paslaugos“ turi būti suprantamos kaip „*kelionės paslaugos*“. „Kelionės paslaugos“ apibrėžtos šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje kaip keleivių vežimas, apgyvendinimas, automobilių nuoma ir bet kokia kita turizmo paslauga, kuri nėra neatsiejama kelionės paslaugos dalis. Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 5 dalyje patikslinta, kad už „nesuteiktas kelionės paslaugas“ sumokėtos sumos turi būti nedelsiant grąžinamos. Šios direktyvos 39 konstatuojamojoje dalyje taip pat nurodyta: „nustojama vykdyti kelionės paslaugas“. Jos 19 straipsnio 1 dalyje, kurioje reglamentuojama susijusių kelionės paslaugų apsauga nemokumo atveju, nurodyta: „kelionės paslauga <...> nesuteikiama“. Apskritai Direktyvos 2015/2302 13 straipsnio 1 dalyje, kurioje reglamentuojama atsakomybė už paketo vykdymą, kalbama apie „kelionės paslaugą“, įtrauktą į kelionės paslaugų paketo sutartį, teikimą. Darytina išvada, kad pagal Direktyvą 2015/2302 sąvoka „paslaugos“ turi būti suprantama atsižvelgiant į kelionės paslaugų paketo sutartį, apimančią kelionės paslaugas.

52. Turint tai omenyje, net jeigu teisinis reikalavimas grąžinti sumokėtas sumas negali būti suprantamas kaip „atitinkama paslauga“, reikia pažymėti, kad jis *neatsiejamas* nuo kelionės sutarties vykdymo. Tai galėtų reikšti, kad reikalavimo atlyginti išlaidas draudimui pasekmės negali skirtis pagal tai, ar atitinkamas reikalavimas atsirado dėl nutrauktos kelionės sutarties, ar dėl nesuteiktų kelionės paslaugų.

53. Be to, reikia pabrėžti, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį būtų galima suprasti taip, kaip iš esmės teigė *Bundesarbeitskammer*, t. y. kad ji paprasčiausiai reiškia, jog kaina, sumokėta už *iš dalies jau suteiktas kelionės paslaugas*, nemokumo atveju negrąžinama.

54. Šios direktyvos 17 straipsnio 1 dalį galima suprasti ir taip, kad draudimo apsauga numatyta visais atvejais, kai dėl organizatoriaus nemokumo keliautojai sumokėjo kainą, bet negavo kelionių organizatoriaus paslaugų.

⁹ Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies versijos prancūzų kalba atitinkama sakinio dalis suformuluota taip: „dans la mesure où les services concernés ne sont pas exécutés en raison de l’insolvabilité des organisateurs“.

¹⁰ Pavyzdžiui, žr. Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies versiją vokiečių k. („sofern die betreffenden Leistungen infolge der Insolvenz des Reiseveranstalters nicht erbracht werden“), ispanų k. („en que los servicios correspondientes no se hayan ejecutado por causa de la insolvencia del organizador“) ir italų k. („in cui i servizi pertinenti non sono eseguiti a causa dello stato di insolvenza dell’organizzatore“).

55. Jeigu 17 straipsnio 1 dalis būtų suprantama pastaruoju būdu, tai būtų nuostata, kuria didinamas apsaugos nemokumo atveju *veiksmingumas*, *apimant* visus atvejus, kai kelionės paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo, tačiau tai nereikštų, kad ji neapima nepatenkintų (neginčijamų) reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas.

56. Direktyvos 2015/2302 39 konstatuojamoji dalis patvirtina tokį jos 17 straipsnio 1 dalies aiškinimą. Pagal šią konstatuojamąją dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad paketą perkantys keliautojai būtų „*visiškai apsaugoti*“ nuo organizatoriaus nemokumo ir kad organizatoriai suteiktų „*visų sumų*“, kurias sumokėjo keliautojai arba kurios buvo sumokėtos jų vardu, grąžinimo garantiją. Šioje konstatuojamojoje dalyje taip pat nurodyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad apsauga būtų „*veiksminga*“.

57. Taip pat svarbu pažymėti, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotė panaši į formuluotę, pavartotą Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, suformuotoje aiškinant šios nuostatos „pirmąją“, t. y. Direktyvos 90/314 7 straipsnį. Konkrečiau kalbant, Sprendime *Verein für Konsumenteninformation*¹¹ nagrinėtas klausimas, ar pastaroji nuostata turėtų būti aiškinama kaip apimanti situaciją, kai viešbučio valdytojas priverčia keliautoją susimokėti už jam suteiktą apgyvendinimą, teigdamas, kad kelionių organizatorius, kuris dabar yra nemokus, niekada jam nesumokėjo šios sumos. Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 90/314 7 straipsnis apima tokią situaciją, atsižvelgiant į jo tikslą apsaugoti vartotojus nuo kelionių organizatoriaus nemokumo keliamos rizikos. Teisingumo Teismas nusprendė, kad sumos, kurias keliautojas sumokėjo kelionių organizatoriui, turi būti grąžintos, nes „*dėl kelionių organizatoriaus nemokumo* jis nesuteikė sutartų paslaugų keliautojui“¹². Iš šios jurisprudencijos matyti, kad situacijos, kurioms taikomas Direktyvos 90/314 7 straipsnis, turėjo būti suprantamos plačiai.

58. Būtų galima manyti, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalyje dabar vartojamas žodžių junginys „dėl organizatoriaus nemokumo“ atspindi Sprendimą *Verein für Konsumenteninformation*. Šios direktyvos 17 straipsnio 1 dalį būtų galima suprasti taip, kad ji apima visas rizikos situacijas, kylančias dėl kelionių organizatoriaus nemokumo, o ne taip, kad apsauga nemokumo atveju neapima nepatenkintų reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas.

59. Rašytines pastabas Teisingumo Teismui pateikusios vyriausybės išreiškė skirtingas nuomones dėl Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotės. Belgijos vyriausybės nuomone, ši nuostata neapima nepatenkintų reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas, o Graikijos vyriausybė¹³ laikėsi priešingos nuomonės. Danijos vyriausybė teigė, kad Sąjungos teisė šiuo aspektu nėra suderinta ir kad valstybės narės (kaip yra Danijos atveju) turėtų išlaikyti kompetenciją numatyti

¹¹ 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation* (C-364/96, EU:C:1998:226, 20 punktas) (toliau – Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation*).

¹² Ten pat, 22 punktą (išskirta mano).

¹³ Bent jau dėl reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas, atsiradusių pasinaudojus teise nutraukti sutartį pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį.

aukštesnio lygio apsaugą¹⁴. Tokios skirtingos nacionalinių vyriausybių nuomonės rodo bent tai, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies teksto negalima laikyti nuostata, vienareikšmiškai neapimančia nepatenkintų reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas¹⁵.

60. Nepaisant formuluotės, susijusios su priežastiniu ryšiu, Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalyje yra dar viena formuluotė, dėl kurios gali kilti įvairių interpretacijų. Šioje nuostatoje kalbama apie „organizatoriaus nemokumą“. Vis dėlto šios direktyvos 39 konstatuojamojoje dalyje vartojama platesnė sąvoka „likvidumo problemos“. Kaip pažymėjo *Bundesarbeitskammer*, jeigu sąvoką „organizatoriaus nemokumas“ reikėtų suprasti griežtai kaip oficialų nemokumo procedūros pradėjimą, tai reikėtų, kad garantija nebūtų taikoma reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas už paslaugas, kurios nebuvo suteiktos, atsiradusiems prieš pat nemokumo dėl likvidumo problemų datą.

61. Atsižvelgdama į tai, kas nurodyta pirma, laikausi nuomonės, jog iš dabartinės Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotės nėra visiškai aišku, kad šioje nuostatoje numatyta apsauga neapima keliautojų reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas, kilusių iki nemokumo¹⁶.

b) Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies teisėkūros istorija: ar teisės aktų leidėjas ketino sumažinti vartotojų apsaugą?

62. Pagal suformuotą jurisprudenciją Sąjungos teisės akto nuostatos genezė taip pat gali suteikti reikšmingos informacijos ją aiškinant¹⁷.

63. Savo rašytinėse ir žodinėse pastabose Komisija pateikė argumentus, susijusius su Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies geneze, kurie, jos nuomone, leidžia daryti išvadą, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino į garantiją neįtraukti reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas, atsiradusių prieš organizatoriui tampant nemokiam. Siekiant tinkamai išnagrinėti Komisijos poziciją, naudinga trumpai apžvelgti 17 straipsnio 1 dalies teisėkūros istoriją, pradedant nuo šios nuostatos pirmakės.

64. Pagal Direktyvos 90/314 7 straipsnį kelionių organizatoriai privalėjo pateikti „pakankamas garantijas, kad įmokėti pinigai bus grąžinti arba vartotojas nemokumo atveju bus repatrijuotas“. Pagal Sprendimu *Dillenkofer*¹⁸ suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją šia nuostata buvo

¹⁴ Danija nurodė įsteigusi garantijų fondą, skirtą kuponams ir nepatenkintiems reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas padengti.

¹⁵ Taip pat svarbu paminėti Vokietijos pavyzdį, kaip ji perkėlė Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį į nacionalinę teisę. Pagal *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) 651r straipsnio 1 dalį organizatorius privalo užtikrinti, kad keliautojams būtų grąžinta už kelionės paslaugų paketą sumokėta kaina, tiek, kiek „organizatoriaus nemokumo atveju“ (vokiečių k. „im Fall“) kelionės paslaugos nesuteikiamos. BGB 651r straipsnio 1 dalis suformuluota plačiau, nei iki jos galiojusi BGB 651k straipsnio 1 dalis. Pastarojoje (ankstesnėje) nuostatoje buvo numatyta, jog kelionių organizatorius turi užtikrinti, kad keliautojams būtų grąžinta už kelionę sumokėta suma, jeigu kelionės paslaugos nesuteikiamos „dėl“ („infolge“) kelionių organizatoriaus nemokumo. Dėl tokios ankstesnės redakcijos BGB 651k straipsnio 1 dalies 1 punkto formuluotės kilo atitiktis Direktyvai 90/314 problemų, kaip tai rodo 2012 m. vasario 16 d. Sprendimas *Blödel-Pawlik* (C-134/11, EU:C:2012:98). Priimant Direktyvą 2015/2302 vokiečių teisinėje literatūroje buvo pažymėta, kad „nuodėmė naudoti tokį bendrą filtrą kaip „dėl“ („der Sündenfall eines allgemeinen Filters wie „infolge“) neturėtų būti kartojama perkėlimo į nacionalinę teisę teisės aktuose (žr. Staudinger, A., „Erste Überlegungen Zur Umsetzung Der Reformierten Pauschalreiserichtlinie Mit Bezug Auf Den Insolvenzschutz“, 2015 (6) *Reise-Recht aktuell* (RRA), p. 281–287, ypač p. 282).

¹⁶ Tokia išvada neleidžia suabejoti argumentai, kuriuos pateikiau savo išvados byloje *UFC - Que choisir ir CLCV* (C-407/21, EU:C:2022:690) 61 punkte, kurį Komisija nurodė savo rašytinėse pastabose. Šio punkto tikslas buvo ne išsamiai išanalizuoti Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio taikymo sritį, o atsakyti į kai kurių vyriausybių pateiktus argumentus dėl teisės į visišką grąžinimą netaikymo COVID-19 pandemijos atveju, taip pat apsvarstyti pandemijos poveikį organizatorių likvidumui dėl plačiai paplitusių prašymų atšaukti kelionę. Dėl tų pačių priežasčių 2023 m. birželio 8 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Komisija / Slovakija (Teisė nemokamai nutraukti sutartį)* (C-540/21, EU:C:2023:450) 55 punktas neturi būti suprantamas kaip parodantis Teisingumo Teismo poziciją dėl Direktyvos 2015/2302 17 straipsnyje numatytos apsaugos apimtį nemokumo atveju.

¹⁷ 2023 m. kovo 16 d. Sprendimas *Towercast* (C-449/21, EU:C:2023:207, 31 punktas).

¹⁸ 1996 m. spalio 8 d. Sprendimas *Dillenkofer ir kt.* (C-178/94, C-179/94 ir C-188/94–C-190/94, EU:C:1996:375, 42 punktas).

„siekiama apsaugoti visas joje nurodytas vartotojų teises, taigi apsaugoti vartotojus nuo bet kokios joje apibrėžtos rizikos, kylančios dėl kelionių organizatorių nemokumo“¹⁹. Tokia rizika „būdinga pirkėjo ir kelionės paslaugų paketo organizatoriaus sudarytai sutarčiai“ ir ji „kyla dėl paketo kainos išankstinio sumokėjimo“²⁰.

65. Komisija pabrėžė, kad jos pasiūlymo panaikinti Direktyvą 90/314²¹ bendras tikslas buvo pasiekti aukštą vartotojų apsaugos lygį, įtvirtintą SESV 169 straipsnyje. Dėl apsaugos nemokumo atveju ši institucija paaiškino, kad pasiūlymu siekta išlaikyti tokį patį apsaugos lygį. Taigi Komisijos pasiūlymo 34 konstatuojamoji dalis ir 15 straipsnis buvo grindžiami esamu apsaugos lygiu²².

66. Vis dėlto Komisija paaiškino, kad teisėkūros proceso metu pasikeitė apsaugos nemokumo atveju apimtis.

67. Šiuo klausimu Komisija nurodo Tarybos aiškinamąjį memorandumą dėl jos pozicijos, priimtos per pirmąjį svarstymą dėl pasiūlymo dėl teisėkūros procedūra priimamo akto²³. Šio dokumento 15 punkte Taryba nurodė, jog tekste (kuriuo direktyvoje reglamentuojama apsauga nemokumo atveju) nurodyta, kad „apsauga nemokumo atveju turėtų užtikrinti tinkamą apsaugą visomis tikėtinomis aplinkybėmis ir atspindėti prekiautojo veiklos keliamos finansinės rizikos lygį, tačiau ši atsakomybė neturėtų būti neribota“. Kartu jame patikslinta, kad „atsakomybė pagal apsaugos nemokumo atveju sistemą turėtų būti taikoma tik tomis aplinkybėmis, kurios atspindi įprastą rizikos įvertinimą“, ir kad „veiksmingos apsaugos nemokumo atveju tikslais neturėtų būti reikalaujama atsižvelgti į mažai tikėtiną riziką. <...>“

68. Komisijos teigimu, Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluote, kurią galiausiai priėmė teisės aktų leidejas, „reikšmingai nukrypta“ nuo Direktyvos 90/314 7 straipsnio ir Komisijos pasiūlymo 15 straipsnio teksto.

69. Dėl minėtų veiksnių Komisija laikosi nuomonės, kad šios direktyvos 17 straipsnio 1 dalyje reikalaujama priežastinio ryšio tarp nemokumo ir nesuteiktų kelionės paslaugų, o tai neapima nepatenkintų reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas.

70. Komisijos pateikiamu siauru Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies taikymo srities supratimu grindžiama Rekomendacija 2020/648²⁴. Šios rekomendacijos preambulėje nurodyta, kad „jei organizatoriai <...> tampa nemokūs, kyla pavojus, kad daugeliui keliautojų <...> nebus

¹⁹ 1999 m. birželio 15 d. Sprendimas *Rechberger ir kt.* (C-140/97, EU:C:1999:306, 61 punktas).

²⁰ 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation* (C-364/96, EU:C:1998:226, 18 punktas).

²¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kelionės paslaugų paketų ir rinkinių, kuria keičiamas Reglamentas (EB) 2006/2004 bei Direktyva 2011/83/ES ir panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB (COM (2013) 512 *final*).

²² Komisijos pasiūlymo 34 konstatuojamojoje dalyje buvo nurodyta, kad „kelionės paslaugų paketą <...> įsigijantys keliautojai būtų visiškai apsaugoti nuo organizatoriaus <...> nemokumo“ ir kad „valstybė[s] narė[s] <...> turėtų užtikrinti, kad nacionalinės apsaugos nemokumo atveju sistemos būtų veiksmingos ir garantuotų skubią keliautojų repatriaciją bei sumokėtų sumų sugrąžinimą nemokumo atveju“. Komisijos pasiūlymo 15 straipsnyje „Apsaugos nemokumo atveju veiksmingumas ir aprėptis“ buvo nurodyta, jog valstybės narės turi užtikrinti, kad organizatoriai „pateiktų keliautojų sumokėtų *[visų] sumų* veiksmingo bei skubaus grąžinimo <...> garantą“ (išskirta mano).

²³ 2015 m. rugsėjo 18 d. Tarybos priimtas aiškinamasis memorandumas dėl per pirmąjį svarstymą priimtos Tarybos pozicijos siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB, 2013/0246 (COD), 2015 m. rugsėjo 22 d. (toliau – Tarybos aiškinamasis memorandumas).

²⁴ 2020 m. gegužės 13 d. Komisijos rekomendacija dėl čekių, kurie keleiviams ir keliautojams siūlomi kaip alternatyvi kompensacija už kelionių paslaugų paketus ir transporto paslaugas, atšauktus dėl COVID-19 pandemijos (OL L 151, 2020, p. 10).

grąžinta jokia suma, nes jų teisė reikalauti kompensacijos iš organizatorių <...> nėra apsaugota“²⁵. Siekdama apsaugoti keliautojus nuo šios rizikos Komisija rekomendavo čekiams taikyti apsaugą nemokumo atveju²⁶.

71. Komisijai pristačius Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies priėmimo istoriją kyla tam tikrų abejonių dėl šios nuostatos reikšmės. Vis dėlto vien ši informacija savaime neleidžia daryti išvados, kad teisės aktų leidėjas aiškiai siekė nukrypti nuo ankstesnio apsaugos lygio ir nuo Teisingumo Teismo jurisprudencijos, ir netaikyti jo iki nemokumo buvusiems keliautojų reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas.

72. Priešingai nei Komisija, Parlamentas tvirtino, kad Direktyvos 2015/2302 tekstu siekiama išlaikyti „*tęstinumą*“ tarp Direktyvos 90/314 7 straipsnio ir Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio. Pastarosios nuostatos tikslas – toliau užtikrinti aukštą ir vienodą keliautojų apsaugos lygį, t. y. „*išplėsti ir sustiprinti*“ šią apsaugą.

73. Konkrečiau kalbant, Parlamentas primena, kad pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją, susijusią su Direktyvos 90/314 7 straipsniu, ši nuostata buvo aiškinama kaip nustatanti „pareigą pasiekti rezultatą, t. y. užtikrinti kelionės paslaugų paketą įsigijusiems keliautojams, kad, kelionių organizatoriui bankrutavus, jiems bus grąžinti sumokėti pinigai ir kad jie bus repatrijuoti“²⁷. Ši pareiga pasiekti rezultatą jau buvo *aiški* priimant Direktyvą 2015/2302 ir šiuo klausimu nebuvo likę jokių dviprasmybių ar spragų²⁸.

74. Be to, Parlamentas pažymi, kad „jokioje šios direktyvos nuostatoje ar preambulėje“ nenurodyta, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino paveikti šį įpareigojimą pasiekti rezultatą, kad apsaugotų keliautojus. Jis nurodo, kad jeigu būtų manoma, kad pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį suteikiama apsauga netaikoma, jei keliautojas pasinaudoja šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta teise nutraukti sutartį, tai būtų nelogiška ir neatitiktų suformuotos jurisprudencijos.

75. Pateikdamas žodines pastabas Parlamentas taip pat išreiškė savo poziciją dėl Tarybos aiškinamojo memorandumo svarbos. Parlamentas teigė, kad iš šio memorandumo galima spręsti tik tai, kad Komisijos pasiūlymo pataisomis buvo siekiama paaikškinti, kaip valstybės narės turi nustatyti nemokumo mechanizmus. Šios pataisos daugiausia buvo susijusios su rizikos apskaičiavimu remiantis tokiais veiksniais, kaip apyvarta, avansiniai mokėjimai ar sezoniniai pokyčiai. Be to, Parlamentas pažymėjo, kad teisės aktų leidėjo ketinimas, atspindėtas Direktyvos 2015/2302 40 konstatuojamosios dalies paskutinėje dalyje, užtikrinti, kad veiksmingos apsaugos tikslais nemokumo atveju neturėtų būti reikalaujama atsižvelgti į mažai tikėtiną riziką, nesusijęs su jokia nuostata, kuri ribotų keliautojo apsaugą, jeigu sutartis nutraukiama prieš nemokumą.

76. Kalbant apie Tarybą, pažymėtina, kad ji savo rašytinėse pastabose neišreiškė pozicijos dėl Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies išaiškinimo ar konkrečiai dėl to, ar Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino netaikyti apsaugos nemokumo atveju tam tikriems keliautojų reikalavimams.

²⁵ Komisijos rekomendacijos 2020/648 14 konstatuojamoji dalis.

²⁶ Komisijos rekomendacijos 2020/648 2 punktą. Kaip matyti iš jos 1 punkto, atitinkami čekiai – tai čekiai, kuriuos organizatoriai gali siūlyti keleiviams kaip piniginės kompensacijos alternatyvą, jeigu sutartis nutraukiama dėl priežasčių, susijusių su COVID-19 pandemija atsižvelgiant į Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 3 ir 4 dalis.

²⁷ 1999 m. birželio 15 d. Sprendimas *Rechberger ir kt.* (C-140/97, EU:C:1999:306, 74 punktas).

²⁸ Parlamentas cituoja Direktyvos 2015/2302 1 konstatuojamąją dalį.

77. Per teismo posėdį Teisingumo Teismas uždavė Komisijai ir Tarybai klausimą, siekdamas išsiaiškinti galimą Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies formuluotės pakeitimo vyktant teisėkūros procesui priežastį. Šiuo klausimu Komisija pažymėjo, kad Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalyje numatyta nauja keliautojo teisė nutraukti sutartį esant neišvengiamoms ir nepaprastoms aplinkybėms, o atitinkama teisė į sumokėtų sumų grąžinimą nebuvo įtraukta į šios direktyvos 17 straipsnio 2 dalies apsaugos taikymo sritį. Komisijos nuomone, vartotojų apsaugos lygis nebuvo sumažintas, palyginti su ankstesnėje direktyvoje numatytu apsaugos lygiu, nes nemokumo atveju suteikiama apsauga netaikoma reikalavimui, kylančiam įgyvendinant anksčiau neegzistavusią teisę.

78. Atsakydama į tą patį klausimą Taryba nurodė, kad jei Teisingumo Teismas nuspręstų, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis turėtų būti aiškinama taip, kad pagal ją apsauga nuo nemokumo netaikoma keliautojų reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas, kylantiems dar prieš kelionių organizatoriui tampant nemokiu, galėtų būti laikoma, kad teisės aktų leidėjas priėmė politinį sprendimą nustatyti specialią apsaugos sistemą. Vis dėlto Taryba aiškiai nepatvirtino, kad teisės aktų leidėjas neketino įtraukti tam tikrų kategorijų reikalavimų.

79. Kaip suprantu Komisijos palaikomą poziciją, esama tam tikros „atsvaros“ logikos, kuri paaiškina, kodėl, jos nuomone, pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį apsauga netaikoma nepatenkintiems reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas. Keliautojams pripažįstamos naujos teisės nutraukti sutartį atsvara yra šios teisės apsaugos nemokumo atveju apribojimas. Kaip argumentuoja Komisija, kadangi teisė nutraukti sutartį yra nauja, nėra jokio apsaugos sumažėjimo, palyginti su Sąjungos teisėje nustatytu vartotojų apsaugos lygiu.

80. Šios pozicijos problema ta, kad ji grindžiama prielaidomis. Komisija per teismo posėdį nurodė „mananti“, kad jos pasiūlymo ir galiausiai priimto direktyvos teksto formuluotė skiriasi būtent dėl šios priežasties.

81. Be to, mintis, kad teisės aktų leidėjas ketino sukurti tam tikro pobūdžio „pusiau teisę“, t. y. teisę į sumokėtų sumų grąžinimą po sutarties nutraukimo pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį, nesuteikdamas atitinkamos apsaugos nemokumo atveju, neatspindėta nė vienoje konstatuojamojoje dalyje ar dokumentuose, kuriais rėmėsi Komisija. Kaip iš esmės pažymėjo Parlamentas, Tarybos aiškinamasis memorandumas, kurį nurodė Komisija, yra susijęs su garantijos apribojimu esant mažai tikėtinais rizikai, kuri reglamentuojama kitoje nuostatoje, t. y. 17 straipsnio 2 dalyje.

82. Mano nuomone, esama tam tikro nesuderinamumo, kalbant apie argumentą dėl vartotojų apsaugos lygio. Žinoma, pagal Direktyvą 90/314 keliautojas neturėjo teisės nutraukti sutarties esant neišvengiamoms ir nepaprastoms aplinkybėms. Vis dėlto, jeigu Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis būtų aiškinama taip, kad ji netaikoma keliautojų reikalavimams, kilusiems iki nemokumo, ši išimtis turėtų būti taikoma ne tik reikalavimams, kylantiems dėl pasinaudojimo teise nutraukti sutartį esant neišvengiamoms ir nepaprastoms aplinkybėms, bet turėtų apimti ir reikalavimus grąžinti sumas, kylančius kelionių organizatoriui arba keliautojui pasinaudojus teise nutraukti sutartį kitomis Direktyvoje 2015/2302 numatytomis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, keliautojas turi teisę į sumokėtų sumų grąžinimą, jeigu organizatorius nutraukia sutartį pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 3 dalį arba jeigu sutartis nutraukiama pagal šios direktyvos 11 straipsnio 5 dalį. Ši teisė į sumokėtų sumų grąžinimą jau buvo pripažįstama pagal

Direktyvą 90/314²⁹. Jeigu būtų pripažinta, kad apsauga nemokumo atveju nebetaikoma atitinkamiems reikalavimams grąžinti sumokėtas sumas, tokiais atvejais vartotojų apsauga sumažėtų.

83. Bet kuriuo atveju, atsižvelgiant į tai, kad vienas iš teisėkūros proceso dalyvių, t. y. Parlamentas, laikosi tvirtos pozicijos, kad teisės aktų leidėjas *neketino* apriboti apsaugos nemokumo atveju apimties pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį, neišmanoma nustatyti teisės aktų leidėjo ketinimo, kuris būtų aiškiai priešingas³⁰.

84. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, toliau reikia išnagrinėti šios nuostatos kontekstą ir teisės akto, kuriame ji įtvirtinta, tikslus, prieš pateikiant visą Sąjungos pirminę teisę atitinkantį aiškinimą.

c) Dėl teisės nuostatų, kurių dalis yra Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis, konteksto ir tikslų

85. Dėl Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies konteksto reikia pažymėti, jog šios nuostatos pirmo sakinio pirmoje dalyje patikslinta, kad garantija taikoma „visų keliautojo arba jo vardu sumokėtų sumų“ grąžinimui. Jos 17 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad „už nesuteiktas kelionės paslaugas sumokėtos sumos yra nedelsiant grąžinamos keliautojui pateikus prašymą“. Šios direktyvos 39 konstatuojamojoje dalyje, kurioje paaiškintos šios nuostatos priėmimo priežastys, nurodyta, kad keliautojai yra „visiškai apsaugoti nuo organizatoriaus nemokumo“ ir kad organizatoriai turi suteikti „visų [sumokėtų] sumų“ grąžinimo garantiją. Pagal tą pačią konstatuojamąją dalį „veiksminga apsauga reiškia, kad ji turėtų būti prieinama iš karto, kai dėl organizatoriaus likvidumo problemų nustojama vykdyti kelionės paslaugas. <...>“

86. Kaip nurodyta pirma³¹, apsaugos nemokumo atveju „aktyvavimas“, jeigu atitinkamos paslaugos nesuteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo, turi būti siejamas su apsaugos nemokumo atveju *veiksmingumu*. Taigi Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies negalima aiškinti taip, kad apsauga nemokumo atveju neapima tam tikrų kategorijų reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas.

87. Taip pat reikia pažymėti, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 2 dalies, kurioje reglamentuojamas sumokėtų sumų grąžinimo garantijos apribojimas, taikymo sritis skiriasi nuo jos 17 straipsnio 1 dalies taikymo srities. Atitinkamas apribojimas susijęs su „išlaidų, kurias galima pagrįstai numatyti“, padengimu. 40 konstatuojamojoje dalyje paaiškinta, kad „veiksmingos apsaugos nemokumo atveju tikslais neturėtų būti reikalaujama atsižvelgti į mažai tikėtiną riziką, pavyzdžiui, kelių didžiausių organizatorių nemokumą tuo pačiu metu, jeigu atsižvelgiant į tokią riziką būtų daromas neproporcingas poveikis apsaugai skirtoms išlaidoms ir taip būtų trukdoma užtikrinti jos veiksmingumą“.

²⁹ Žr. Direktyvos 90/314 4 straipsnio 6 dalies b punktą, kuriame reglamentuojama vartotojo teisė į tai, kad jam būtų kuo greičiau grąžintos visos pagal sutartį sumokėtos sumos.

³⁰ Be to, *de lege ferenda* būtų pageidautina, kad teisės aktų leidėjas paaiškintų Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies taikymo sritį. Tai yra vienas iš pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/2302, tikslų, t. y. padaryti keliautojų apsaugą veiksmingesnę ir supaprastinti bei patikslinti tam tikrus Direktyvos aspektus (COM(2023)/905 *final*). Pagal Komisijos pasiūlytą naują tos nuostatos formuluoję visų keliautojų mokėjimų grąžinimo garantiją „organizatoriaus nemokumo atveju“ apima atliktų mokėjimų apsaugą, „kai keliautojas turi teisę į sumokėtų sumų grąžinimą“.

³¹ Žr. šios išvados 55 punktą.

88. Vis dėlto vien keliautojų teisės nutraukti sutartį, numatytos pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį, įgyvendinimo ir susijusios organizatoriaus pareigos grąžinti visas sumokėtas sumas pagal jos 12 straipsnio 4 dalį negalima laikyti „mažai tikėtina rizika“, dėl kurios pradinėms įmokoms nebūtų taikoma garantija.

89. Šiuo klausimu reikėtų priminti, kad Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalyje pripažįstama teisė nutraukti sutartį dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių. Keliautojai turi atitinkamą teisę į tai, kad jiems būtų grąžintos visos sumokėtos sumos. Ši teisė, kaip matyti iš Direktyvos 2015/2302 23 straipsnio 2 ir 3 dalių, yra privaloma³². 17 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad būtų užtikrintas teisės nutraukti sutartį ir atgauti visas sumokėtas sumas pagal 12 straipsnio 2 dalį *visiškas veiksmingumas*. Jeigu keliautojas prarastų *teisę į apsaugą* nemokumo atveju vien dėl to, kad nutraukė sutartį prieš organizatoriui tampant nemokiam, tai pirmiausia galėtų atgrasyti jį nuo naudojimosi savo teisėmis. Kaip iš esmės pažymėjo Parlamentas, pripažinus, kad apsauga nemokumo atveju netaikoma tiems keliautojams, kurie pasinaudojo direktyvos suteikta teise, Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalis taptų *neveiksminga*.

90. Apskritai dėl kitokio aiškinimo keliautojų, nusprendusių nutraukti sutartį pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį dar prieš pradėdant teikti paketo paslaugas, vos supratęs, kad esama likvidumo problemų, padėtis būtų mažiau palanki nei keliautojų, nusprendusių to nedaryti. Iš tikrųjų tokiu atveju gali būti keliautojų, kurie pageidautų sumokėti sutarties nutraukimo mokestį ir susigrąžinti likusią sumą pagal minėtos direktyvos 12 straipsnio 4 dalį, užuot rizikavę galima repatriacija dėl organizatoriaus nemokumo jų kelionės metu.

91. Be to, reikia pažymėti, kad pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 2 dalį garantija apima „keliautojų arba jų vardu už paketus atliktų mokėjimų sumas“. Garantijos aprėpties apskaičiavimo parametrai apima „laikotarpio nuo pradinių įmokų iki galutinių įmokų trukmę ir <...> paketų įvykdymą“. 40 konstatuojamojoje dalyje patikslinama, kad „apsauga turi būti pakankama, [kad] padengtų *visus numatomus* keliautojų arba jų vardu už paketus [atliktus] *mokėjimus* didžiausios paklausos sezono metu“³³. Pagal tą pačią konstatuojamąją dalį tai paprastai reiškia, kad garantija turi apimti „pakankamai didelę organizatoriaus apyvartos paketų atžvilgiu procentinę dalį“. Iš Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 2 dalies ir jos 40 konstatuojamosios dalies darytina išvada, kad visi mokėjimai, atlikti už paketus, įtraukiami į apsaugos nemokumo atveju apskaičiavimą, grindžiamą apyvartos duomenimis³⁴. Vis dėlto reikalavimo grąžinti šias sumas *teisinis pagrindas* neatrodo reikšmingas apskaičiuojant būtiną apsaugą.

92. Galiausiai, jeigu apsauga nemokumo atveju nebūtų taikoma nepatenkintiems reikalavimams, Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis taptų reikšmingai nesuderinama su ikisutartine informacija, kuri turi būti pateikta keliautojams naudojant atitinkamas I priedo A arba B dalyje numatytas formas. Šios standartinės informacijos turinys rodo, kad „organizatoriaus arba kai kuriose valstybėse narėse agento nemokumo atveju *sumokėtos sumos bus grąžinamos*“³⁵. Pažymėtina, kad keliautojui pateikiamoje informacijoje nėra jokių išlygų dėl apsaugos nemokumo atveju netaikymo. Negalima sutikti, kaip iš esmės pažymėjo *Bundesarbeitskammer*, kad teisės aktų leidėjas būtų *paskatinęs keliautoją neteisingai suprasti* dokumentus, standartinėje informavimo formoje sudarydamas *klaidingą išpūdį*, kad nuo nemokumo apsaugomi visi keliautojai, nors iš tikrųjų yra apsaugomi tik kai kurie.

³² 2023 m. birželio 8 d. Sprendimas *UFC-Que choisir ir CLCV* (C-407/21, EU:C:2023:449, 60 punktas).

³³ Išskirta mano.

³⁴ Žr. Keiler, S., „Agens und Folge der Insolvenz eines Reiseveranstalter“, 2020 *Zeitschrift für Insolvenzrecht und Kreditschutz* – ZIK, 6 t., 2020, p. 229, ypač p. 231.

³⁵ Išskirta mano.

93. Kalbant apie konkretų Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies tikslą, pažymėtina, kad šia nuostata siekiama *apsaugoti keliautoją nuo rizikos*, kylančios dėl organizatoriaus nemokumo. Dar galiojant ankstesnei Direktyvai 90/314 Teisingumo Teismas Sprendime *Verein für Konsumenteninformation* konstatavo, kad dėl nemokumo kylanti rizika, susijusi su keliautojo ir kelionių organizatoriaus sudaryta sutartimi, kyla dėl paketo kainos išankstinio sumokėjimo³⁶. Todėl Teisingumo Teismas nusprendė, kad šios direktyvos 7 straipsnyje reikalaujamas rezultatas reiškia, kad kelionės paslaugų paketą įsigyjantiems keliautojams suteikiamos teisės, garantuojančios jų sumokėtų sumų grąžinimą. Nemokumo rizika pagal esamą direktyvą nepasikeitė. Taigi Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalimi kelionės paslaugų paketą įsigijusiems keliautojams taip pat turi būti suteiktos teisės, kuriomis užtikrinamas jų sumokėtų sumų grąžinimas, įskaitant iki nemokumo buvusius reikalavimus.

94. Aiškinimą, kad visi keliautojai turi būti visiškai apsaugoti nuo nemokumo, įskaitant tuos, kurie nutraukė sutartį prieš organizatoriui tapus nemokiam, taip pat patvirtina Direktyvos 2015/2302 tikslas, kuris, kaip nurodyta jos 1 straipsnyje, yra pasiekti aukštą vartotojų apsaugos lygį. Tikslas užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį taip pat įtvirtintas pirminėje teisėje (SESV 169 straipsnis ir Chartijos 38 straipsnis). Kitoks aiškinimas, kaip pabrėžė Graikijos vyriausybė, reikštų, kad keliautojui tektų ekonominę riziką, susijusi su vėlesniu kelionės organizatoriaus nemokumu.

95. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies kontekstas ir teisės aktu, kuriame ji įtvirtinta, siekiami tikslai patvirtina išvadą, kad apsauga nemokumo atveju taip pat apima keliautojų reikalavimus grąžinti sumokėtas sumas, kilusius dar prieš organizatoriui tampa nemokiam.

d) Dėl Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies aiškinimo atsižvelgiant į vienodo požiūrio principą

96. Kaip jau nurodžiau šioje išvadoje³⁷, pagal bendrąjį aiškinimo principą Sąjungos aktas turi būti aiškinamas kiek įmanoma taip, kad nebūtų paneigtas jo galiojimas. Be to, esant keliems galimiems Sąjungos teisės nuostatos aiškinimo variantams, pirmenybę reikia teikti tam, kuris užtikrintų šios nuostatos veiksmingumą³⁸.

97. Šiuo klausimu pažymėtina, kad kiekvienas Sąjungos aktas turi būti aiškinamas atsižvelgiant į visą pirminę teisę, įskaitant vienodo požiūrio principą, pagal kurį reikalaujama, kad panašios situacijos nebūtų vertinamos skirtingai, o skirtingos – vienodai, nebent toks vertinimas būtų objektyviai pagrįstas³⁹.

³⁶ 1998 m. gegužės 14 d. Sprendimas *Verein für Konsumenteninformation* (C-364/96, EU:C:1998:226, 18 punktas).

³⁷ Šios išvados 43 punktas.

³⁸ 2009 m. lapkričio 19 d. Sprendimas *Sturgeon ir kt.* (C-402/07 ir C-432/07, EU:C:2009:716, 47 punktas). Tame reikšmingame sprendime dėl 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 261/2004, nustatančio bendras kompensavimo ir pagalbos keleiviams taisyklės atsisakymo vežti ir skrydžių atšaukimo arba atidėjimo ilgam laikui atveju, panaikinančio Reglamentą (EEB) Nr. 295/91 (OL L 46, 2004, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 8 t., p. 10), išaiškinimo Teisingumo Teismas konstatavo, kad keleiviai, kurių skrydžiai atidedami ir kurie praranda tris valandas arba daugiau laiko, ir keleiviai, kurių skrydžiai atšaukiami, negali būti vertinami skirtingai, nepažeidžiant vienodo požiūrio principo.

³⁹ 2012 m. spalio 23 d. Sprendimas *Nelson ir kt.* (C-581/10 ir C-629/10, EU:C:2012:657, 33 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

98. Atsižvelgiant į pirminėje teisėje įtvirtintą tikslą užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį⁴⁰ ir į konkretnę Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio tikslą apsaugoti keliautojus nuo nemokumo keliamos rizikos⁴¹, šioje nuostatoje numatytos situacijos turi būti lyginamos, be kita ko, atsižvelgiant į keliautojams tenkančią *ekonominę riziką*.

99. Šiuo atveju keliautojų, kurie pareiškia reikalavimą grąžinti sumokėtas sumas po to, kai nutraukia kelionės sutartį (dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių), padėtis turėtų būti palyginta su keliautojų, reikalaujančių grąžinti sumokėtą sumą todėl, kad kelionės paslaugos neteikiamos dėl organizatoriaus nemokumo, padėtimi. Kaip per teismo posėdį pabrėžė Graikijos vyriausybė, abiejų kategorijų keliautojams kyla *ta pati finansinė rizika*, susijusi su pradinėmis įmokomis, sumokėtomis organizatoriui, kuris vėliau tapo nemokus.

100. Komisija, Taryba ir Belgijos vyriausybė, taip pat Parlamentas (papildomai) tvirtino, kad skirtingų kategorijų keliautojai nėra vertinami nevienodai, nes jų padėtis nėra panaši. Viena vertus, keliautojai, nutraukę sutartį prieš organizatoriui tampant nemokiam, neturi iš sutarties kylančių reikalavimų dėl kelionės paslaugų teikimo; jie turi tik reikalavimą grąžinti sumokėtas sumas. Kita vertus, keliautojai, kurie nemokumo metu nenutraukė sutarties, turi reikalavimą dėl kelionės paslaugų teikimo.

101. Vis dėlto Komisijos, Tarybos, Parlamento ir Belgijos vyriausybės apibūdintas skirtumas, susijęs su sutarties šalių teisiniais santykiais nemokumo metu, nėra tinkamas *palyginimas*. Nepaisant sutartinių santykių skirtumų, abiejų kategorijų keliautojai turi *tą patį reikalavimą grąžinti* visas sumokėtas sumas. Kaip jau nurodžiau ir kaip pabrėžia Graikijos vyriausybė, palyginimo atskaitos taškas yra keliautojams tenkanti *finansinė rizika*. Kadangi rizika, jog nebus faktiškai susigrąžintos visos sutartį nutraukusių keliautojų ir nemokumo metu sutarties dar nenutraukusių keliautojų sumokėtos sumos, yra ta pati, šios rizikos negalima vertinti skirtingai, nepažeidžiant vienodo požiūrio principo. Tai juo labiau pasakyтина atsižvelgiant į Direktyva 2015/2302 siekiamą tikslą užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį visiems keliautojams⁴².

102. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis, siejama su vienodo požiūrio principu, turi būti aiškinama taip, kad sumokėtų sumų grąžinimo garantija apima reikalavimą grąžinti visus keliautojų ar jų vardu atliktus mokėjimus, įskaitant tuos keliautojus, kurie nutraukė sutartį prieš kelionių organizatoriui tampant nemokiam.

e) Dėl teisinio saugumo principo

103. Savo žodinėse pastabose *HDI Global* teigė, kad apskaičiuodama prisiimamos rizikos dydį nustatant draudimo sąlygas⁴³ ir organizatorių mokėtinas draudimo įmokas ji rėmėsi atitinkamais teisės aktais. Kadangi Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies tekste, *HDI Global* nuomone, aiškiai reikalaujama, kad tarp nemokumo ir nesuteiktų kelionės paslaugų būtų priežastinis ryšys, nukrypimas nuo tokio aiškinimo prieštarautų teisinio saugumo principui, kuris yra pagrindinis Sąjungos teisės principas.

⁴⁰ Žr. šios išvados 93 punktą.

⁴¹ Žr. šios išvados 91 punktą.

⁴² Pagal analogiją žr. 2009 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Sturgeon ir kt.* (C-402/07 ir C-432/07, EU:C:2009:716, 60 punktas).

⁴³ Turiu omenyje draudimo išmokos išmokėjimo sąlygas.

104. Šiuo klausimu, kaip jau buvo pažymėta šioje išvadoje⁴⁴, jeigu iš Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies teksto būtų visiškai aišku, kad pagal šią nuostatą reikalaujama tokio priežastinio ryšio, Teisingumo Teismas negalėtų nukrypti nuo tokio aiškinimo. Vis dėlto, kaip jau buvo įrodyta pirma (šios išvados a poskirsnis), pagal 17 straipsnio 1 dalies tekstą į šią nuostatą nėra vienareikšmiškai neįtraukiami keliautojų, nutraukusių sutartį dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, reikalavimai. Taigi ji gali būti aiškinama įvairiai. Remiantis pozicija, kurios laikomasi šioje išvadoje, toks aiškinimas turėtų reikšti, kad nemokumo atveju turi būti apsaugoti visi atlikti mokėjimai.

105. Be to, reikėtų priminti, kad pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją Sąjungos teisės normos išaiškinimas, kurį pateikia Teisingumo Teismas, įgyvendindamas SESV 267 straipsniu jam suteiktą jurisdikciją, paaiškina ir patikslina šios normos prasmę ir taikymo sritį, kaip ji turi arba turėjo būti suprantama ir taikoma nuo įsigaliojimo momento. Vadinasi, taip išaiškintą normą teismas gali ir turi taikyti net teisiniams santykiams, atsiradusiems ir buvusiems prieš priimant sprendimą dėl prašymo pateikti išaiškinimą, jei, be to, tenkinamos sąlygos, leidžiančios kompetentinguose teismuose pareikšti ieškinį dėl tos normos taikymo⁴⁵.

106. Tik labai išimtiniais atvejais Teisingumo Teismas, taikydamas bendrąjį teisinio saugumo principą, kuris yra Sąjungos teisinės sistemos dalis, gali apriboti bet kurio suinteresuotojo asmens galimybę remtis jo išaiškinta norma ginčijant sąžiningai sukurtus teisinius santykius. Kad būtų galima nuspręsti taikyti tokį apribojimą, turi būti tenkinami du esminiai kriterijai, t. y. suinteresuotųjų asmenų sąžiningumas ir didelių sunkumų rizika⁴⁶.

107. Vis dėlto šioje byloje nei draudimo bendrovės, kurios yra pagrindinės bylos šalys, nei Belgijos vyriausybė neprašė Teisingumo Teismo teisinio saugumo sumetimais apriboti būsimo teismo sprendimo padarinius laiko atžvilgiu. Net jeigu toks prašymas būtų buvęs pateiktas, šios šalys nenurodė jokių didelių ekonominių pasekmių, kurios galėtų pateisinti būsimo sprendimo padarinių apribojimą laiko atžvilgiu, jeigu Teisingumo Teismas pritartų šioje išvadoje siūlomam aiškinimui⁴⁷.

108. Taip pat svarbu pažymėti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos sutartys buvo sudarytos anksčiau, nei buvo priimta Komisijos rekomendacija 2020/648, o tai galėtų leisti manyti, kad iki nemokumo atsiradę keliautojų reikalavimai nėra apsaugoti. Draudimo bendrovės, kurios yra pagrindinės bylos šalys, negalėjo formuoti savo draudimo politikos, remdamosi toje rekomendacijoje pateiktu aiškinimu. Be to, kaip jau buvo pažymėta šioje išvadoje⁴⁸, garantijos apskaičiavimo pagrindas yra visų keliautojų arba jų vardu už kelionės paslaugų paketą atliktų mokėjimų suma, kaip numatyta Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 2 dalyje. Ši nuostata aiškiai nurodo draudimo įmonėms būtiną draudimo rizikų apskaičiavimo pagrindą.

⁴⁴ Šios išvados 42 punktas.

⁴⁵ 2007 m. kovo 6 d. Sprendimas *Meilicke ir kt.*, C-292/04, EU:C:2007:132, 34 punktas) ir 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimas *Herst* (C-401/18, EU:C:2020:295, 54 punktas). Šios sąlygos susijusios, pavyzdžiui, su nagrinėjamo ieškinio priimtino reikalavimais arba su senaties terminų laikymusi.

⁴⁶ 2020 m. balandžio 23 d. Sprendimas *Herst* (C-401/18, EU:C:2020:295, 56 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

⁴⁷ Šiuo klausimu žr. 2014 m. spalio 23 d. Sprendimą *Schulz ir Egbringhoff* (C-359/11 ir C-400/11, EU:C:2014:2317, 57 ir paskesni punktai).

⁴⁸ Šios išvados 91 punktas.

109. Beje, galima būtų pažymėti, kad prasidėjus COVID-19 pandemijai Sąjungos teisėje buvo numatytos specialios priemonės, leidžiančios valstybėms narėms visapusiškai pasinaudoti pagal valstybės pagalbos taisyklės numatyto lankstumu, siekiant paremti kelionių organizatorius ir draudikus, taip pat apsaugoti keliautojus nuo kelionių organizatorių nemokumo pasekmių⁴⁹.

110. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teisinio saugumo principas nedraudžia tokio aiškinimo, pagal kurį draudimo apsauga pagal Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalį apima visus keliautojų mokėjimus, atliktus iki nemokumo.

111. Atsižvelgiant į visa, kas išdėstyta, Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis, atsižvelgiant į jos formuluotę, kontekstą ir tikslą, taip pat į vienodo požiūrio principą, turi būti aiškinama taip, kad sumokėtų sumų grąžinimo garantija apima ne tik keliautojų arba jų vardu atliktus mokėjimus, kai kelionė ar atostogos neįvyko dėl organizatoriaus nemokumo, bet ir keliautojų, nutraukusių sutartį iki organizatoriaus nemokumo dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį, ar jų vardu atliktus mokėjimus.

Dėl antrojo ir trečiojo klausimų byloje C-771/22

112. Antrąjį ir trečiąjį klausimus byloje C-771/22 prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pateikia tuo atveju, jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai. Šiais klausimais, į kuriuos galima atsakyti kartu, šis teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji taikoma keliautojams, kurie dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių nutraukė sutartį dar prieš kelionių organizatoriui tampant nemokiam bent šiais dviem atvejais: pirma, kai nemokumo byla buvo iškelta per laikotarpį, kuriuo turėjo vykti kelionė, ir, antra, kai sutarties nutraukimą ir nemokumą lėmė ta pati išimtinė aplinkybė.

113. Jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų laikytis šioje išvadoje pateikto aiškinimo, į šiuos klausimus atsakyti nereikėtų. Priešingu atveju į šiuos klausimus atsakyčiau neigiamai. Jeigu Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalyje numatyta garantija neapima iki nemokumo atsiradusių reikalavimų grąžinti sumokėtas sumas, šios garantijos aprėptis negali skirtis atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo aprašytas aplinkybes. Kaip pažymėjo Komisija, šios teisės nuostatos taikymo apimtis negali skirtis atsižvelgiant į numatytą kelionės laiką arba į tai, ar aplinkybės, kuriomis grindžiamas sutarties nutraukimas, lėmė organizatoriaus nemokumą.

114. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, laikausi nuomonės, kad aiškinant Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies taikymo sritį nėra lemiamą tai, ar kelionė buvo suplanuota nemokumo metu, ar po jo, ir tai, ar nemokumą lėmė tos pačios neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės, kuriomis keliautojas rėmėsi siekdamas nutraukti sutartį pagal šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalį.

⁴⁹ Žr. Komisijos komunikatą „Laikinoji valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti reaguojant į dabartinį COVID-19 protrūkį, sistema“ (C (2020) 1863) (OL C 91I, 2020, p. 1), su pakeitimais. Austrijos ir Belgijos vyriausybės pasinaudojo laikinąja valstybės pagalbos priemonių sistema ištikus koronaviruso protrūkiui (išsamiai žr. informacijos suvestinę „Valstybių narių priemonių, patvirtintų pagal SESV 107 straipsnio 2 dalies b punktą ir 3 dalies b ir c punktus ir pagal laikinąją valstybės pagalbos priemonių sistemą, sąrašas“, skelbiamą internete adresu https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en). Šiuo klausimu taip pat žr. 2023 m. birželio 8 d. Sprendimą *UFC - Que choisir ir CLCV* (C-407/21, EU:C:2023:449, 73 punktą).

V. Išvada

115. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Vienos apylinkės komercinių bylų teismas, Austrija) ir *Nederlandstalige Ondernemingsrechtbank Brussel* (Briuselio komercinių bylų teismas, bylas nagrinėjantis nyderlandų kalba, Belgija) pateiktus prejudicinius klausimus:

2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB, 17 straipsnio 1 dalis, atsižvelgiant į jos formuluotę, kontekstą, tikslą ir vienodo požiūrio principą,

turi būti aiškinama taip, kad sumokėtų sumų grąžinimo garantija apima ne tik keliautojų arba jų vardu atliktus mokėjimus, kai kelionė ar atostogos neįvyko dėl organizatoriaus nemokumo, bet ir keliautojų, nutraukusių sutartį iki organizatoriaus nemokumo dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 12 straipsnio 2 dalį, ar jų vardu atliktus mokėjimus.

Aiškinant Direktyvos 2015/2302 17 straipsnio 1 dalies taikymo sritį nėra lemiamai tai, ar kelionė buvo numatyta nemokumo metu, ar po jo, ir ar nemokumą lėmė tos pačios neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės, kuriomis keliautojas rėmėsi nutraukdamas sutartį pagal šios direktyvos 12 straipsnio 2 dalį.